INSTITUT ZA KRIMINOLOŠKA I SOCIOLOŠKA ISTRAŽIVANJA

IZBORI U USLOVIMA VIŠESTRANAČKOG SISTEMA

BEOGRAD 1990

INSTITUT ZA KRIMINOLOŠKA I SOCIOLOŠKA ISTRAŽIVANJA

IZBORI U USLOVIMA VIŠESTRANAČKOG SISTEMA

Beograd
1990.

IZBORI
U USLOVIMA VIŠESTRANAČKOG SISTEMA

- Materijal sa naučne rasprave
vodjene 17. aprila 1990. godine -

Uredjivački odbor

Prof. dr Miodrag Jovičić

Prof. dr Ratko Marković

Doc. dr Dragoljub Popović

Dr Dobrivoje Radovanović

Dr Zorica Mršević

Mr Jovan Ćirić

Redaktor: Prof. dr Miodrag Jovičić

Za izdavača: Dr Dobrivoje Radovanović

Štampa:Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd
Računarski slog: Stanislav Fajgelj
Tiraž: 500 primeraka

Na dan 17. aprila 1990. godine je u Institutu za kriminološka i sociološka istraživanja održana naučna rasprava "Izbori u uslovima višestranačkog sistema".
U ovoj publikaciji objavljujemo materijal sa naučne rasprave, kao i Uporedni pregled izbornih sistema u više evropskih zemalja i Bibliografiju radova o izborima na jezicima jugoslovenskih naroda.

Prof. dr Miodrag Jovičić
dopisni član Srpske
akademije nauka i
umetnosti

UVODNA REČ

U procesima demokratizacije započetim u nas pre kratkog vremena značajnu ulogu moraju da odigraju *sloboda političkog organizovanja i slobodni izbori*. Sloboda političkog organizovanja vodi višestranačkom sistemu, kakav je u svom embrionalnom vidu već na delu, a da bi višestranački sistem dao pravi rezultat - predstavnička tela koja će svojim sastavom odgovarati volji birača - neophodni su slobodni izbori. Slobodni izbori su otuda mehanizam za *ostvarenje narodne suverenosti*. Narod ne može da postane "izvor i utoka" vlasti bez slobodnih izbora.

Kada za slobodne izbore kažem da su *mehanizam*, time ni najmanje ne umanjujem njihov značaj. Slobodni izbori podrazumevaju čitav niz načela i pravnih pravila prvog reda, koja imaju osnovni značaj za ostvarivanje same *ideje demokratije*. Počev od biračkog prava koje mora biti opšte i jednako za sve, preko karaktera predstavničkog mandata, do obezbedjivanja da predstavničko telo svoj autoritet zasniva - putem adekvatne raspodele mandata - na pravoj volji gradjana. Sve su to, i mnogo šta još drugo, elementi izbornog sistema, ali njegovu bazu predstavljaju slobodni izbori.

Značaj izbora danas u nas je veoma veliki. Prvi put posle mnogo decenija, izbori će postati ono što etimološki znače: *mogućnost biranja*. Povremena dosadašnja izlaženja gradjana na birališta takodje su nazivana izborima, ali ona to nisu bila. Ako je, izuzetno, i bilo mogućnosti opredeljivanja izmedju više ličnosti, nije se moglo birati izmedju više programa koje, kao što znamo, kada je reč o osnovnim pitanjima društvenog i državnog uredjenja i usmeravanja političkih procesa i akcija, mogu izražavati samo političke stranke. Svi dosadašnji "izbori" odvijali su se, da upotrebim pomodnu reč, u okviru "jednoumlja", u uslovima monopola jedne političke stranke.

Otuda mogućnost organizovanja pravih slobodnih izbora, do čega će doći, nadajmo se, već ove godine, treba svesrdno pozdraviti. Mi koji se bavimo "javnom stvari" pozvani smo da iznesemo svoja mišljenja i doprinese-

mo uobličavanju objektivnih, na nauci i struci zasnovanih, pogleda na izbore i izborni sistem i, time, pomognemo i predstojećem koncipiranju izbornog zakonodavstva.

Organizatoru naše današnje rasprave, Institutu za kriminološka i sociološka istraživanja, moramo odati priznanje što nam je ovu mogućnost pružio. Ovo je, koliko ja znam, prvi naučni skup organizovan u našoj republici na kome se raspravlja o izborima i izbornom sistemu u novim uslovima, uslovima započete demokratizacije sistema. Organizator, razume se, nema iluzija da ćemo mi danas ovde uspeti da sva relevantna pitanja raspravimo i da ih raspravimo na najbolji mogući način. Medjutim, značajan doprinos će predstavljati već to ako ta pitanja pokrenemo i ukažemo na probleme koji se javljaju i, eventualno, sugerišemo odgovarajuća rešenja.

Današnju raspravu mi smo zamislili tako što ćemo na početku saslušati uvodna izlaganja naših kolega, istaknutih stručnjaka koji su se i do sada bavili pitanjima izbora i izbornih sistema i koji će nam izložiti svoje poglede na pojedine aspekte, odnosno segmente ovog kompleksa pitanja. Pri tome, mi mislimo da ne bi bilo neophodno težiti da celovito, ravnomerno pokrijemo svu složenu problematiku izbora. U njoj ima pitanja koja, ma koliko značajna, ne predstavljaju neki poseban interes za raspravu. Reč je, recimo, o samom biračkom pravu, za koje je jasno da mora biti opšte i jednako, o neposrednosti izbora, jer su samo neposredni izbori u punom skladu s demokratijom, o organizaciji biračkih mesta i slično. Čini mi se da bi naša pažnja trebalo da bude usredsredjena na pitanja kandidovanja, zatim odredjivanja izbornih jedinica, kontrole ispravnosti izbora, raspodele mandata i slična pitanja. Ja razume se, ničim ne prejudiciram predmet naše rasprave. Posle izlaganja uvodničara, vodićemo raspravu o svemu što vi budete smatrali da može predstavljati naš doprinos naučnoj i stručnoj obradi pitanja izbora i izbornog sistema.

Dr Milan Matić
profesor Fakulteta političkih nauka
u Beogradu

IZBORNI SISTEM I DEMOKRATIJA

1. U teoriji postoje tri koncepcije izbora. Po *prvoj*, osnovni smisao i suština izbora je u tome da se tim putem stvori i zasnuje politička vlast. Njen dublji misaoni koren je u etatističkim i elitističkim shvatanjima politike, po kojima država i nosioci vlasti stoje iznad društva i onih koji učestvuju u stvaranju vlasti. Vlast je za opstanak društva toliko bitna, a zaštita koju njenim pripadnicima nudi u toj meri neophodna i važna, da se pitanje opravdanja te vlasti gotovo i ne postavlja, pa su izbori potrebni samo kao način da se ta unapred data potreba za vlašću potvrdi i obznani, više kao jedna dužnost, nego kao pravo gradjana. Metafizičkom odredjenju suprematije vlasti nad društvom i na tome zasnovanoj legitimnosti ovde se samo dodaju konkretnija odredjenja o nosiocima takve vlasti i još jedna potvrda o saglasnosti gradjana na ponudjene uslove političke vladavine. Protagonisti ove *instrumentalne* teorije u kojoj izbori ni po sebi ni za sebe ne stoje kao demokratski društveni akt mogu se prepoznati u različitim fazama političke filozofije i same političke istorije: od Platona i Hobsa preko Hegela, Labanda, Orijua, do savremenih zastupnika prevage države nad društvom. Valja napomenuti da instrumentalnim teorijama izbora pripadaju sva organska shvatanja države i društva, kao i totalitarne i autoritarne struje u političkoj misli. Medjutim, kako to najbolje ilustruju ideje Tomasa Hobsa, instrumentalne teorije izbora nastajale su i u okvirima liberalističkih doktrina, od klasičnih do neoliberalističkih. Može se čak reći da postulati ekstremnog individualizma i posesivizma, hipostaza lične autonomije i privatne svojine, koji u krajnjoj konsekvenci rezultiraju u širokoj disperziji i difuziji interesa, često za sobom povlače naknade u vidu jake države (Hobsovog *Levijatana* ili prosvećenog apsolutizma od Kanta do danas), koja se u uslovima suprotstavljenosti pojedinačnih interesa, spolja, javlja kao svemoćni zaštitnik i čuvar individualnih sloboda, ponajpre onih koje je Dž. Lok nazvao *properties* (svojina, ali i svojstva, svojstvenost individue i njenog poseda u celini). Otuda se u instrumentalnim teorijama izbora ponekad

Dr Stevan Lilić
docent Pravnog fakulteta
u Beogradu

NEKE PRETPOSTAVKE ZA OSTVARIVANJE VLADAVINE PRAVA U IZBORNOJ MATERIJI

Mislim da u razmatranju tematike "Izbora u višestranačkim uslovima", treba poći od nekih opštih pretpostavki, koje treba uzeti u obzir ovom prilikom, posebno sa pravnog aspekta.

1. Pre svega, kada je reč o višestranačkim izborima, mora se imati u vidu opšti koncept "pravne države", odnosno "vladavine prava". Prema ovom konceptu osnovno je postojanje prevlasti "pravnog" nad "političkim" u smislu da su unapred normativno jasno utvrdjena "pravila igre", tj. neophodno je jasno i unapred regulisati pitanje kao što su, recimo, status političkih stranaka, način i modalitet njihovog finansiranja, postupak registracije stranaka i slično. U vezi s tim, evo jednog primera pretpostavke koja mora biti ispunjena da bi se moglo govoriti o racionalnom "funkcionisanju pravne države" u odnosu na sprovodjenje višestranačkih izbora. Reč je o tzv. ćutanju uprave u slučaju kada stranka podnese zahtev za registraciju.[1]

Prema odredbama Zakona o opštem upravnom postupku[2], "ako nadležni organ protiv čijeg je rešenja dopuštena žalba ne donese rešenje i ne dostavi ga stranci u propisanom roku (tj. u roku od mesec dana, odnosno dva meseca od dana podnošenja zahteva - S. L.), stranka ima pravo žalbe kao da je njen zahtev odbijen". Dakle, odredbe ovog Zakona predvidjaju tzv. negativnu opciju, prema kojoj, doduše, stranka može dalje nastaviti vodjenje postupka ulaganjem žalbe, ali prema kojoj se u slučaju da organ uprave "ćuti" ima uzeti da je doneto negativno rešenje, tj. ono kojim se odbija zahtev stranke. Ovo je samo jedno moguće rešenje koje se ne sme generalizovati u smislu da predstavlja "neoborivu zakonsku pretpostavku". Karakteristično je, medjutim, da se u nekim od brojnih komentara Zakona o opštem upravnom

[1] Ovom prilikom ne ulazim u raspravu da li je najprikladnije rešenje da se registracija političkih stranaka vrši kod organa uprave umesto, recimo kod nadležnog suda.

[2] Zakon o opštem upravnom postupku, Službeni list SFRJ br. 47/86, član 218, stav 2.

postupku može naći i sledeće: "Pri formulisanju teksta stava 2. člana 218, zakonodavac je upotrebio pravnu fikciju, kombinovanu sa neoborivom pretpostavkom. Naime, pravna fikcija je da je organ odlučio o upravnoj stvari, mada praktično rešenja nema. **Neoboriva pretpostavka je da je tim nepostojećim rešenjem odbijen zahtev stranke: dokaz o suprotnom je zabranjen** (podvukao S. L.)."[3]

Kao "neoboriv dokaz" o suprotnom govori nedavno donet Zakon o stranim ulaganjima[4], koji je, ne samo od strane naših ekonomskih stručnjaka, već i od strane "zainteresovanog kapitala" (a zna se da je kapital velika "kukavica", jer ide samo na ona mesta koja su "sigurna" i sa najmanjim rizikom), ocenjen kao "veoma dobar" zakon, pogotovo ako se ima u vidu da je ovaj Zakon jedan od osnovnih "propulzivnih" pravnih akata koji treba da obezbede izlazak naše zemlje iz krize, posebno ekonomske. Zakon je veoma interesantan ne samo po tome što je kratak - ima svega 34 člana, već i po tome što je bez ikakvih problema "oborio neoborivu pretpostavku" u slučaju "ćutanja" (savezne) administracije. Tako, prema odredbi člana 18. stav 1, odnosno 3. i 4: "Strani ulagač može dobiti dozvolu (koncesiju) za korišćenje odredjenog obnovljenog prirodnog bogatstva ili dobra u opštoj upotrebi. (...) Ugovor o koncesiji punovažan je kada na njega da saglasnost savezni organ uprave nadležan za ekonomske odnose sa inostranstvom koji o tome donosi rešenje. Ovo rešenje, savezni organ uprave za ekonomske odnose sa inostranstvom donosi u roku od trideset dana od dana prijema ugovora. Ako rešenje ne bude doneto u ovom roku, smatraće se da je saglasnost data." Isto tako, prema odredbi člana 22. stav 1, 3, odnosno 4: "Ugovori o ulaganju i promene utvrdjenog organizacionog oblika ulaganja prijavljuju se saveznom organu uprave nadležnom za ekonomske odnose sa inostranstvom. (...) Ako ovaj savezni organ uprave utvrdi da ugovor nije u skladu sa Ustavom SFRJ i saveznim zakonom, doneće rešenje kojim se takav ugovor odbija. Ovo rešenje savezni organ uprave dužan je doneti u roku od 30 dana od dana prijema ugovora. Ako rešenje ne bude doneto u ovom roku smatraće se da je ugovor u skladu sa Ustavom SFRJ i saveznim zakonom".

Pretpostavka zakonskog rešenja ove vrste, tj. da se u slučaju "ćutanja uprave" povodom zahteva za registraciju stranke ima uzeti kao da je registracija izvršena, sigurno bi doprinela većem stepenu "ostvarivanja pravne države" i u odnosu na izbore u višestranačkim uslovima. Jedna ovakva

[3] Uporedi: Z. Tomić, V. Bačić, *Komentar Zakona o opštem upravnom postupku sa sudskom praksom i registrom pojmova*, Službeni list, Beograd 1986. str. 274.

[4] Zakon o stranim ulaganjima. Službeni list SFRJ br. 77/88.

"korekcija" u vezi s izbornim zakonodavstvom sigurno bi doprinela usvajanju jednog savremenog, propulzivnog i dinamičnog rešenja, s tim što bi evenutalne sporne situacije u vezi s registacijom bile rešavane pred nadležnim sudovima, odnosno - prema mom mišljenju - pred ustavnim sudovima, s obzirom da se radi o osnovnom ustavnom pravu (na slobodno udruživanje).

2. Druga značajna pretpostavka "vladavine prava" u vezi s ostvarivanjem izbora u višestranačkim uslovima odnosila bi se na "transparentnost" (da upotrebim izraz iz svetske stručne literature), odnosno, kako bi se to kod nas reklo, na "javnost rada". Transparentnost, kao savremeni oblik društvene komunikacije, podrazumeva otvorenost i dostupnost javnosti svih procesa odlučivanja od interesa kako za globalno društvo, tako i za pojedine legitimne interesne grupe, posebno u odnosu na one procese donošenja odluka koje se neposredno reperkutuju na slobode, prava i interese čoveka i gradjanina.

Transparentnost podrazumeva mogućnost uvida javnosti, bilo neposredno (recimo, putem sredstava javnog informisanja, bilo posredno (recimo putem posebnih institucija zaštite sloboda i prava kao što je "ombudsman"), u sam proces donošenja odluka, kako bi se učinilo "prozirnim" u smislu stavova i mišljenja koja su do pojedinih rešenja doveli, odnosno aktera i interesnih grupa koji odredjene stavove zastupaju. Kao primer transparentnosti, posebno se navode situacije u vezi s donošenjem odluka o izgradnji i eksploataciji "ekološko-senzitivnih" postrojenja i tehnologije koji mogu biti neposredni uzrok ugrožavanja života i zdravlja ljudi (npr. nuklearne elektrane, hemijska industrija i sl). Na sličan način, "transparentnost" bi morala biti prisutna i u vezi s realizacijom izbora u višestranačkim uslovima.

Javnost rada uopšte postala je jedan od osnovnih zahteva u reformama gotovo svih socijalističkih sistema - u tom smislu se koristi i izraz "glasnost", koji se vezuje za transformacije društvenog sistema u Sovjetskom Savezu i drugim zemljama tzv. realnog socijalizma. U vezi s tim, smatram da ima jedno veoma važno pitanje, na koje treba ovom prilikom ukazati, posebno u kontekstu zalaganja za pravnu državu, vladavinu prava i transparentnost. Kao što je poznato, odluke opšteg karaktera, pre svega zakoni, ali i drugi opšti akti (uredbe, naredbe, dogovori, rezolucije, i sl), nakon donošenja objavljuju se u javnim službenim glasilima (npr. službeni list, službeni glasnik, uradni list, službenik vestnik itd). Javno objavljivanje zakona i drugih oblika jedna je od osnovnih pretpostavki mogućnosti postupanja gradjana i kolektiviteta po zakonu i propisima, a uobličeno u načelo

zakonitosti predstavlja opštu tekovinu pravne države i vladavine prava. Medjutim, a ovo mislim da nije dovoljno poznato, posebno široj javnosti, u našem pravnom sistemu postoji institucija tzv. tajnog službenog lista. Ova institucija, tj. "Službeni list - posebno glasilo", uvedena je Zakonom o dopunama Zakona o objavljivanju saveznih zakona i drugih propisa (1980). Na osnovu ove izmene Zakona, doneta je i Uredba o uslovima i načinu izdavanja i korišćenja posebnog službenog glasila SFRJ (1980). Sve republike i pokrajine donele su svoje propise u vezi s posebnim glasilom[5]. Po tom osnovu, u ovom "posebnom glasilu" objavljuju se ne samo podzakonski akti (uredbe, naredbe i sl.) već i zakoni. U vezi s tim, javlja se i pitanje tzv. konzistentnosti pravnog poretka zemlje, s obzirom da se "tajnim" službenim listom mogu menjati akti objavljeni u "javnim" glasilima. Ovakva koncepcija "paralelnih pravnih poredaka", mislim da nema potrebe posebno isticati, ne doprinosi ostvarivanju načela pravne države i pravne sigurnosti, a još manje ostvarivanju savremenih zahteva u pogledu "transparentnosti" rada i odlučivanja javnih vlasti. Teorijski posmatrano, logika pravne države ne može da reši situaciju u kojoj se kao vrhovni princip proklamuje "vladavina prava", odnosno "načelo zakonitosti", tj. obaveza ponašanja po zakonu (odnosno propisu), a da, istovremeno, načelno nije dopušteno licima na koja se ti akti odnose da se sa njima upoznaju. Čak ni stručni i naučni radnici (npr. na univerzitetima ili u institutima) namaju pravo uvida u ova tajna posebna glasila, pa se može postaviti i jedno čisto etičko pitanje: na koji način se ostvaruje stručnost iz ove oblasti, kada, recimo, nastavnik nije u stanju da studentima prava izloži ukupnost "našeg prava".[6]

Zbog toga, smatram da bi kao pretpostavka stvaranju preduslova za realizaciju izbora u višestranačkim uslovima bilo potrebno obezbediti i pretpostavku transparentnosti izbornog zakonodavstva, s obzirom da bi se hipotetički (ali i praktično) moglo pretpostaviti da se u "tajnom službenom listu" mogu doneti propisi koji bi bili drugačiji od onih koji su javno objavljeni. To istovremeno postavlja i pitanje na koji način pojedinac, odnosno gradjanin može imati uvid u ovakve akte, pogotovo u situaciji u

[5] Napomena: Slovenija je ukinula izlaženje ovog "posebnog glasila" od aprila prošle godine.

[6] Posebno, medjutim, treba napomenuti u vezi s ovim da se ostvarivanjem "transparentnosti" pravnog poretka ni na koji način ne dovodi u pitanje princip poverljivosti, koji inače i svuda u svetu postoji, u radu odredjenih službi (npr. državne i vojne bezbednosti), pod uslovom da je opšti okvir funkcionisanja i organizacije ovih službi precizno regulisan zakonom.

kojoj se proklamuje njegova "centralna" uloga u jednom novom i demokratskom političkom sistemu.

3. Treća pretpostavka ostvarivanja vladavine prava u vezi sa izborima u višestranačkim uslovima odnosi se na tzv. princip teritorijalne organizovanosti političkih stranaka, odnosno, preciznije rečeno, potrebe da se sve institucije "nepolitičkog" karaktera (od preduzeća do univerziteta i državnih organa) "depolitizuju". Zamislimo hipotetičku situaciju u organima uprave, koja uskoro može postati i "obična svakodnevica", da u okviru jednog resora na vlast dodje "ministar" jedne stranke (recimo levice), a na čelo drugog resora "ministar" druge stranke (recimo desnice). Kako bi se politički organizovali službenici i radnici u okviru tih organa uprave u uslovima višestranačkog pluralizma? Situacija sama po sebi pokazuje da nijedan princip, izuzev principa teritorijalnog organizovanja stranačkih sekcija, nije kompatibilan sa stvarnim pretpostavkama izbora u višestranačkim uslovima.

4. "Demokratija" je izraz koji je danas kod nas u opticaju ne samo kao teorijski koncept (npr. tzv. vladavina naroda), već i kao "ideološki pojam" (npr. "demokratsko društvo", "demokratska država", "demokratski socijalizam" itd.). Po mom mišljenju, stvar je mnogo jednostavnija nego što se prikazuje, jer se u savremenim uslovima "demokratija" shvata, pre svega, kao "forma i procedura", tj. kao "sredstvo" za ostvarivanje slobode i prava pojedinca, tržišnih odnosa u privredi, nezagadjene i zdrave životne sredine, kao i drugih tekovina savremenih civilizacijskih i tehnoloških procesa. Demokratija kao "procedura" podrazumeva "jednake uslove za sve", recimo po pitanjima formiranja političkih stranaka (i drugih oblika organizovanja), postupka sprovodjenja izborne kampanje, stvaranja "koalicija" i slično. Uostalom, savremena politička stranka pretpostavlja (javno objavljen) program sa kojim istupa "na tržištu političkih ponuda", čime je i jedino moguće prevazići postojeću situaciju "ideološke borbe" i sve disfunkcionalnosti i iracionalnosti koje ovakav metod komunikacije "vlasti sa narodom" generiše.

5. Kao posebna pretpostavka ostvarivanja izbora u višestranačkim uslovima javlja se "optimalno tranzitorno rešenje", tj. na koji način zakonodavnim instrumentima obezbediti prelaz od sadašnjeg jednopartijskog modela ka višestranačkom parlamentarnom (odnosno predsedničkom) sistemu. Postavlja se načelno pitanje kako rešiti "izazove tranzitorijuma", i to pre svega u odnosu na referencijalne modele i standarde koji bi se tom prilikom implementirali. Prvi korak je svakako pretraživanje modela i referenci iz naše tradicije i prošlosti, iz kojih se svakako mogu izvući veoma značajne pouke. Medjutim, čini se da je "osvrt u prošlost" mnogo značajniji u smislu "negativnih pouka", tj. šta je ono što treba izbegavati. Koje se opcije moraju

tražiti u savremenom, posebno komparativnom okruženju i koje bi, s obzirom na niz okolnosti, bile "optimalne" za našu situaciju? Osim toga, mnoga pitanja i nisu toliko složena kao što se mogu u odredjenim trenucima i odredjenom kontekstu učiniti. Tako, na primer, svedoci smo da je nedavni nacrt zakona o političkim strankama u SR Srbiji u javnoj raspravi bio veoma žestoko kritikovan od strane "opozicije" kao "jednostran", "restriktivan" i slično. Iz tih razloga, posebno u svetlosti izbora u višestranačkim uslovima, svakako da bi mnogo efikasnije bilo da su u izradi ovakvih nacrta i drugih dokumenata učestvovali "svi zainteresovani", kao što je nedavni primer "okruglog stola" u Poljskoj to i pokazao. Osim komparativnih referentnih modela, naša zemlja je i potpisnica brojnih medjunarodnih konvencija i ugovora (npr. iz Helsinkija) čiji se standardi takodje mogu koristiti u ovakvim uslovima (npr. "modeli" izbornih zakona, medjunarodni "posmatrači" izborne procedure i sl).

6. Konačno, u sadašnjim vremenima osnovna pretpostavka ne samo izbora, već i "funkcionisanja celokupnog sistema" mora biti orijentacija na "jednostavna i jeftina" sredstva i procedure (jer u krajnjoj liniji sve se to naplaćuje putem poreza i drugih nameta), koja bi obezbedila maksimalne savremene, efikasne i zakonite solucije koje bi i našoj zemlji stvorile pretpostavke za ulazak u post-industrijske tokove jednog savremenog, otvorenog, pluralističkog i demokratskog "informatičkog" društva.

Dr Josif Trajković
sudija Ustavnog suda
Jugoslavije

KONTROLA IZBORA I IZBORNE KOMISIJE

Kad govorimo o izbornom sistemu izgleda da smo na terenu gde je sve poznato i u nauci i u praksi, što je dosta tačno. Medjutim izborni sistem kao što znamo je vrlo konkretan realan izraz političkih odnosa svakoga društva, pa prema tome kad razgovaramo o njegovoj koncepciji o racionalizaciji, uvek moramo da vršimo mobilizaciju i nauke i iskustva, da bismo došli do najboljih rešenja, što je kako je i ovde rečeno slučaj kod nas danas. U tom smislu ja bih samo spomenuo jedno pitanje, jednu instituciju koja mislim da je veoma važna za izborni sistem. Naime radi se o kontroli izbora. Ja ne bih obrazlagao ni teorijske ni političke aspekte, ovoga problema. Svi znamo da je u jednom demokratskom društvu u demokratskom sistemu, institucija kontrole neophodna, veoma prisutna institucija, a pogotovo kad je u pitanju izborni sistem koji po svojoj prirodi jeste pravno politički proces. Ja se ne bih zadržavao na svim oblicima kontrole, a znamo da tu kontrolu možemo da podelimo na dve grupe: političku i pravnu. Na političkoj kontroli se ne bih zadržavao jer to je proizvod odgovarajućih pravila političke igre i političke kulture datog društva. Nešto bih više govorio o ovoj pravnoj kontroli. Isto tako ni tu se ne bih zadržavao u objašnjavanju oblika te pravne kontrole, samo bih pomenuo s obzirom na komparativne sisteme da uglavnom postoje tri vrste te kontrole: parlamentarna, kontrola državnih organa i sudskih organa u realizaciji izbornog sistema.

Od ovih oblika samo bih se zadržao na jednom koji mislim i da predložim i koji treba ugraditi sada u koncept našeg izbornog sistema, a to je da bi neminovno trebalo uvesti princip kontrole. To proizlazi kako iz samog značaja i suštine izbornog sistema tako isto i iz ukupne problematike u kojoj se mi nalazimo kao društvo u današnjim uslovima. Mislim da od svih oblika kontrole, kod nas treba ugraditi sistem ustavno sudske kontrole izbora. Naime, da bi ustavnim sudovima trebalo prepustiti kontrolu izbora koja bi se sastojala u verifikaciji valjanosti izbornih rezultata, i svih onih elemenata koji su doveli do izbornih rezultata. Prema tome ustavni sudovi bi odlučivali u krajnjoj liniji o tome jesu li izbori valjano sprovedeni po

PPP-PRIVREDNO-PRAVNI PRIRUČNIK, I/1963-
PS-PREGLED, I/1910-
PT-PRAKSA, I/1963-
PTP-PRAVO-TEORIJA-PRAKSA,I/1984-
PV-PRAVO, I/1873-1883.
PZG-PRAVNIK,I/1967-
PŽ-PRAVNI ŽIVOT,I/1937-
RO-RADNI ODNOS I SAMOUPRAVLJANJE,I/1970-
RSA-RADNIČKO SAMOUPRAVLJANJE,I/1977-
RZ-RADNA I DRUŠTVENA ZAJEDNICA,I/1953-1967.
S-SAVREMENOST, I/1971-
SI-SINDIKAT,I/1949-1954.
SK-SRPSKI KNJIŽEVNI GLASNIK, I/1901-
SO-SOCIJALIZAM,I/1958-
SOC-SOCIOLOGIJA,I/1959-
SPŽ-STRANI PRAVNI ŽIVOT, I/1956-
TP-TEORIJA IN PRAKSA,I/1964-
TPRB-TREĆI PROGRAM RADIO BEOGRADA,I/1969-
UST-USTAVNOST,I/1884-1886.
ZPFZ-ZBORNIK PRAVNOG FAKULTETA U ZAGREBU,I/1948-

SADRŽAJ

1. Prof. dr Miodrag Jovičić:
Uvodna reč 7
2. Dr Milan Matić:
Izborni sistem i demokratija 9
3. Dr Vladimir Goati:
Funkcija izbora 21
4. Dr Pavle Nikolić:
Izbori i legitimitet vlasti 27
5. Dr Dimitrije Prodanović:
Mandat članova predstavičkih tela 31
6. Dr Dragoljub Popović:
Izborni red u Kraljevini Srbiji pod
parlamentarnim sistemom 37
7. Mr Olivera Vučić:
Izborni sistem po vidovdanskom Ustavu
od 1921. i septembarskom od 1931. godine 51
8. Dr Slavoljub Popović:
Elementi izbornog sistema 67
9. Dr Marijana Pajvančić:
Osnovne karakteristike izbornog postupka
sa posebnim osvrtom na raspodelu mandata 75
10. Dr Todor Podgorac:
Izborni sistem u Poljskoj 87
11. Dr Zlatija Djukić-Veljović:
Kritički pogled na delegatske izbore 93
12. Dr Koviljka Romanić:
Aktuelni problemi izbornog zakonodavstva
u Jugoslaviji 101
13. Dr Budimir Košutić:
Sistem kandidovanja i političke stranke 115
14. Dr Gašo Mijanović:
Struktura skupština i izborni sistem 121

15. Dr Stevan Lilić:
Neke pretpostavke za ostvarivanje
vladavine prava u izbornoj materiji 127
16. Dr Josif Trajković:
Kontrola izbora i izborne komisije 133
17. Ljubiša Zarić:
Institucionalizacija stranačkog pluralizma 135
18. Predrag Vuletić:
Predstojeći izbori sa stanovišta
liberalne stranke iz Valjeva 139
19. Dr Ratko Marković:
Završna reč 143
20. Dr Dragoljub Popović:
Uporedni pregled izbornih sistema
u pojedinim evropskim državama 147
21. Miloš Stojanović:
Gradja za bibliografiju monografija
i serijskih publikacija na jezicima
naših naroda o izborima 157
22. Skraćenice serijskih publikacija 175